

"יהודה תחיה לעד, כך עונה האור"

Category: בראשית, מקץ

כך כתבה הרבנית רחל פוזנר לפני תשעים שנה בעיר קיל שבגרמניה הנאצית. השנה, הודלק האור שוב והפעם על אדמת גרמניה.

הרב שלא פחד

חנוכה של שנת 1391 בעיר קיל שבגרמניה, היה סוער במיוחד. לא בגלל מזג האוויר, אלא מבחינת האווירה הציבורית שנעשתה רעילה ומסוכנת ליהודים. המפלגה הנאצית כבר הייתה השנייה בגודלה בבונדסטאג ² הפרלמנט הגרמני, וכבר אז, יותר משנה לפני עלייתם לשלטון, פלוגות הסער ה-SA השתוללו ברחובות והטילו את חיתתם על מתנגדיהם, ובפרט על יהודים.

בעיר קיל הייתה קהילה יהודית קטנה, שמנתה קצת יותר מ-550 איש. רב הקהילה, עקיבא ברוך פוזנר ומשפחתו, גרו בדירה מול סניף המפלגה הנאצית בעיר.

בערב חנוכה, כשהרב התעתד להדליק את החנוכייה שעמדה על אדן החלון, הרבנית רחל הבחינה שמבעד לזגוגית משתקף דגל המפלגה הנאצית עם הסווסטיקה הידועה לשמצה. היא צילמה את החנוכייה כשברקע נראה הדגל הנאצי.

כמה ימים לאחר מכן היא פיתחה את התשליל וכתבה מאחורי התמונה: "חנוכה 1931, יהודה תמות כך אומר הדגל. יהודה תחיה לעד כך עונה האור". היא שיגרה את התמונה לעיתון יהודי בגרמניה. החלק הראשון של המשפט, "יהודה תמות", היה ציטוט משיר גרמני. החלק השני, "יהודה תחיה לעד", מבוסס על נבואת יואל: "ויהודה לעולם תשב" (יואל ד, כ).

במשך אותה שנה היו לרב פוזנר כמה היתקלויות עם חברי המפלגה הנאצית. הוא גם השמיע נאום נגדם, ואז, בשנת 1933, כשהנאצים עלו לשלטון, חברי הקהילה הפצירו בו שיעזוב את גרמניה מייד, פן יבולע לו או לבני משפחתו.

ואכן, כך עשה הרב. ארז את חפציו ועבר לבלגיה. כל הקהילה באה להיפרד ממנו בתחנת הרכבת. הוא פנה אל הקהילה ואמר: "ליהודים אין עתיד במקום הזה, כל מי שיכול ³ שיברח". ואז ביקש מהם להיות תמיד באחדות. רובם נענו לו, וכך ניצלה קהילת קיל. חלק גדול עבר לישראל, אחרים לארצות-הברית, וכאשר הנאצים באו לקחת את יהודי העיר למחנות ההשמדה, הם מצאו יהודים בודדים בלבד.

הרב עצמו עלה לארץ בשנת 1934, והשתקע בירושלים. יחד עם הספרייה הגדולה והרכוש האישי, הרב הביא עמו את החנוכייה ואת ה'התמונה'. בכל שנה נהג להדליק נרות באותה חנוכייה. נכדתו

נאוה גילה מספרת כי סבה שמר על קשר עם כל חברי הקהילה היהודית ששרדו את השואה, ממש עד מותו, בשנת 1962. הסבתא נפטרה ב-1982.

החנוכייה חוזרת להאיר

שנים עברו, והתמונה שנשלחה לעיתון היהודי בזמנו ² נמכרה בידי יורשי בעלי העיתון למוזיאון 'יד ושם' בירושלים. כשהתברר לאנשי 'יד ושם' שהחנוכייה עצמה קיימת לא הרחק מהם, בירושלים עצמה, הם פנו למשפחה בבקשה שיתרמו אותה ל'יד ושם', שתוצב שם יחד עם אותה תמונה מפורסמת.

בני המשפחה החליטו להשאיל את חנוכייה למשך 356 ימים בשנה, אבל שמונה ימים בשנה היא חוזרת למשפחה. בהגיע חג החנוכה, המשפחה מקבלת את החנוכייה לביתה, ונין בשם עקיבא ברוך, שקרוי על שמו של הרב פוזנר, מקיים את מצוות הדלקת נרות חנוכה באותה חנוכייה מפורסמת.

לאחר יותר מ-90 שנה החנוכייה חזרה לגרמניה. הפעם היא הודלקה בברלין בנוכחות נשיא גרמניה פרנק-וולטר שטיינמאייר יחד עם נכדיה של רחל ובעלה עקיבא. ההחלטה להגיע לגרמניה הייתה קשה עבור המשפחה. "חלק מהחברים שלנו לא הבינו אותנו", אומרת נאוה-גילה הנכדה. "אבל חנוכה פירושו אור, ואנחנו רוצים לחלוק את האור הזה. כמו שאומר הפתגם היהודי: 'מעט אור מפיג הרבה חושך'".

לאן אתה מביט

פרשתנו, מקץ, נפתחת בסיפור החלומות של פרעה. על מה חלם פרעה? התשובה שעולה מיד בזיכרון, היא פרות. אף שפרעה חלם שני חלומות, הראשון על פרות והשני על שיבולים, בפועל כולם זוכרים את הפרות.

בשבוע שעבר, בתחילת פרשת וישב, אנו קוראים על יוסף שחלם בעצמו שני חלומות. מה ראה יוסף בחלומות? מיד כולם נזכרים: "השמש והירח ואחד עשר כוכבים". אנו מכירים את הנתון הזה מהפזמון 'אחד מי יודע' שבהגדה של פסח. אבל זה היה החלום השני. הראשון היה על קבוצת שיבולים. מה זוכרים? את השמש, הירח והכוכבים.

למה, באמת, הקב"ה דיבר אל יוסף בסמלים של גרמי השמים ואילו אל פרעה הוא דיבר על פרות?

הנביא ירמיהו אומר: "עגלה יפה פיה מצרים" (ירמיהו מו, כ). עגלה היא פרה צעירה. הסמל הלאומי של מצרים היה העגל (וזה מסביר למה בני ישראל, כשיצאו ממצרים, יצרו עגל דווקא). לכן, כשהקב"ה מתגלה אל פרעה ורוצה לרמז לו על מצבה של מצרים, הוא מדבר איתו בסמל

של אותה מדינה, בפרות.

בני ישראל משולים בתורה לכוכבים. מיד בהתחלה הקב"ה אומר לאברהם: "הבט נא השמימה וספור הכוכבים, אם תוכל לספור אותם, כה יהיה זרעך" (לך-לך טו, ה). ואז שוב, בפרשת העקידה: "הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים" (וירא כב, יז). עד למשה רבינו, שאומר בתחילת חומש דברים: "ה' אלוקיכם הרבה אתכם, והנכם היום ככוכבי השמים לרוב" (דברים א, י). לכן, כשהקב"ה מדבר אל יוסף על בני ישראל הוא משתמש בסמלים של שמש, ירח וכוכבים.

מה ההבדל בין שני הסמלים? השמים מסמלים רוחניות. כשאדם רוצה להצביע לקב"ה, הוא מצביע כלפי מעלה: "השמים שמים לה". ואילו "והארץ" לבני אדם. הפרה מסמלת את הארץ, היא לא יכולה להביט אל השמים, אלא כלפי מטה. היא מייצגת את הגשמיות והחומריות. הכוכבים והפרות מסמלים דברים סותרים. הכוכבים שמסמלים את עם ישראל, מייצגים את הקב"ה והרוחני, ואילו הפרות מייצגות כל דבר גשמי וחומרי. וזהו המאבק שבין הרוחני לגשמי.

הרוחני ינצח

ההסבר הזה מבאר לנו עניין נוסף. בשבועות אלו אנו קוראים בתורה על הסאגה של יוסף ואחיו. וכולם תמהים, מה עמד מאחורי מאבק האיתנים שבין האחים. הרבי מסביר בשיחה, ש"יעקב אבינו (וכך גם האבות, אברהם ויצחק) והשבטים התנזרו מהעולם הזה, ולכן בחרו להיות רועי צאן, כדי למעט ככל האפשר ממגע עם ענייני עולם הזה העלולים להפריע לתורה ועבודה.

מה שאין כן יוסף לא היה רועה צאן כבר מנעוריו. גם כשנמכר לעבד במצרים היה עסוק בניהול עסקיו של פוטיפר, כמו שכתוב 'ויבוא הביתה לעשות מלאכתו', ומתרגם אונקלוס 'למבדק בכתבי חושבנא', שניהל את החשבונות, שבכלל הרי זו טרחה גדולה ובמיוחד לאחר מכן כשנעשה למשנה למלך והנהיג את כל ממלכת מצרים" (לקו"ש חלק ג' עמ' 828; וראה גם לקו"ש חלק כ"ה עמ' 200).

בין יוסף ואחיו התנהל ויכוח אידיאולוגי. האחים רצו להמשיך בדרכם של אבות העולם, שהיו רועי צאן ומתבודדים. הם ידעו שהדרך הטובה ביותר שלא להיות מושפע מהעולם הגדול, היא פשוט להתרחק מכל מפגש בו. לכן רצו להיות רועי צאן, כפי שגם אמרו לפרעה: "רועי צאן היו עבדיך, גם אנחנו גם אבותינו" (ויגש מז, ג).

יוסף הצדיק לעומתם סבר שצריך לקחת את האמונה של אברהם אבינו, וללכת איתה "לערוות הארץ", לתוך מצרים, ושם להפיץ אותה. וכמו שהרבי אומר: "כשבאים לארץ מצרים לא יכולים עוד להישאר במצב של התבודדות מהעולם, שהרי כל הירידה לגלות היא בשביל בירור העולם, וכמאמר רז"ל: 'לא הגלה הקב"ה את ישראל' אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, דקאי גם (ואדרבא בעיקר) על ניצוצות הקדושה שמבררים בני ישראל על-ידי התעסקותם בענייני העולם" (התוועדות תשמ"ט ב', עמ' 103).

יוסף הצדיק היה סבור שבמאבק שבין הכוכבים לבין הפרות, בין ישראל ומצרים, בין נאציזם לבין יהדות, בין הרוחני והחומרי ☞ הרוחני ינצח. ואכן, בסופו של דבר בני ישראל ירדו למצרים, ובסוף המאבק מצרים אבדה ובני ישראל יצאו "ביד רמה".

וכפי שקרה שוב השבוע, בברלין, במקום שבו היטלר ימ"ש קרא להשמדת היהודים, התייצב נשיא גרמניה פרנק וולטר לטקס הדלקת החנוכייה.